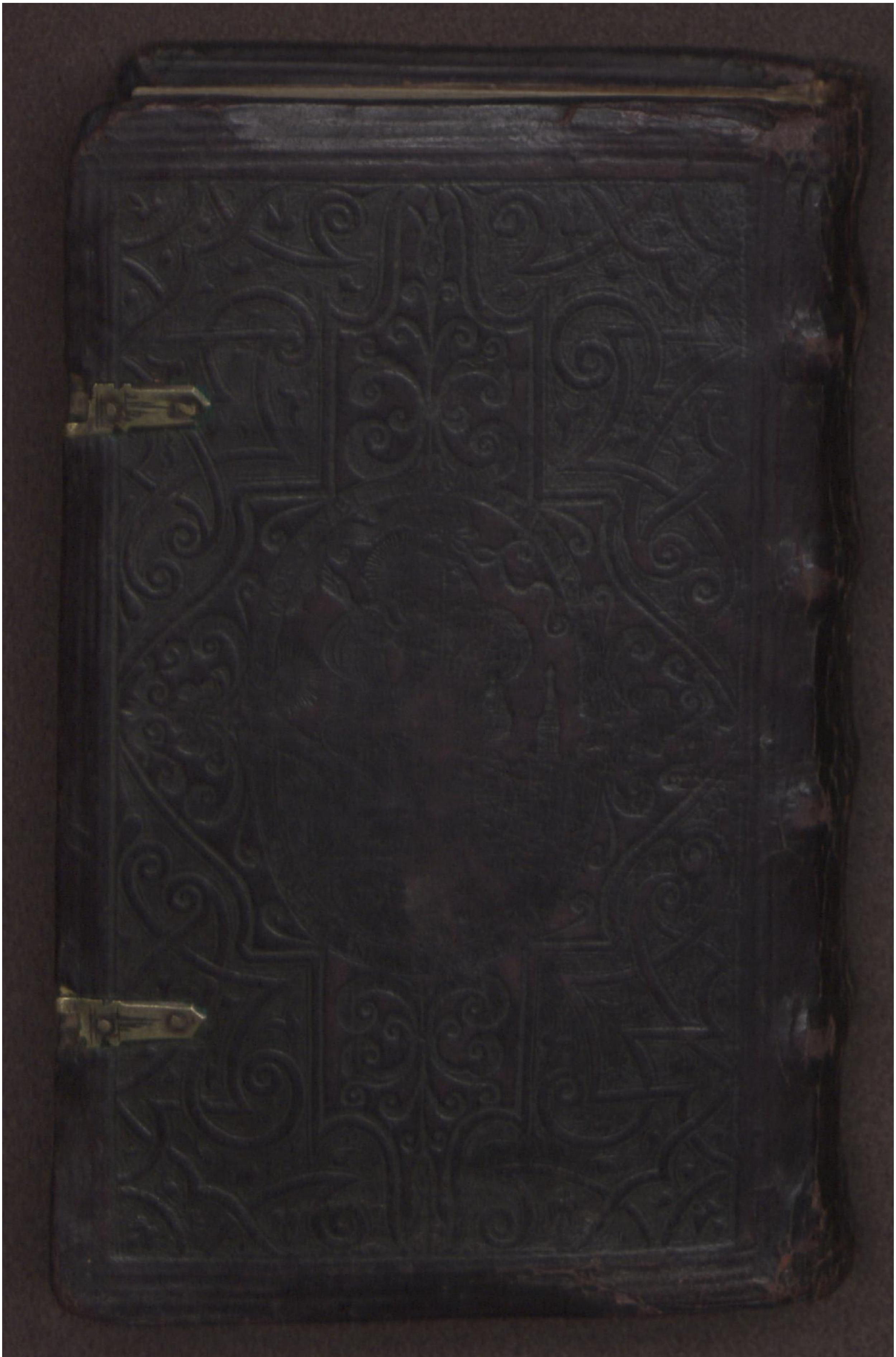
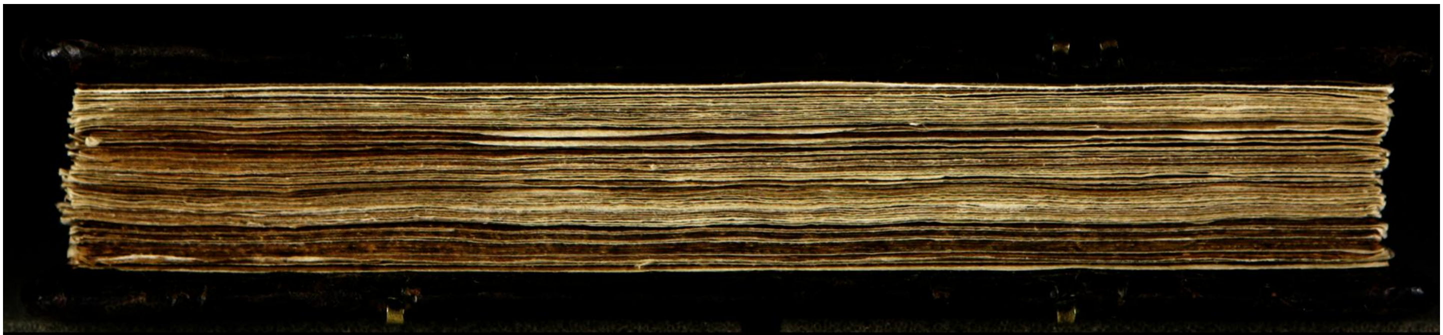

Den Lærdom
Om
Guds Naade
Som alle tilbiudis/ Aff
det 9. 10. 11. Capitel til de
Rommere/ kaartelig
paa ny forklaret/
ved
Niels Hemmingsøn D.

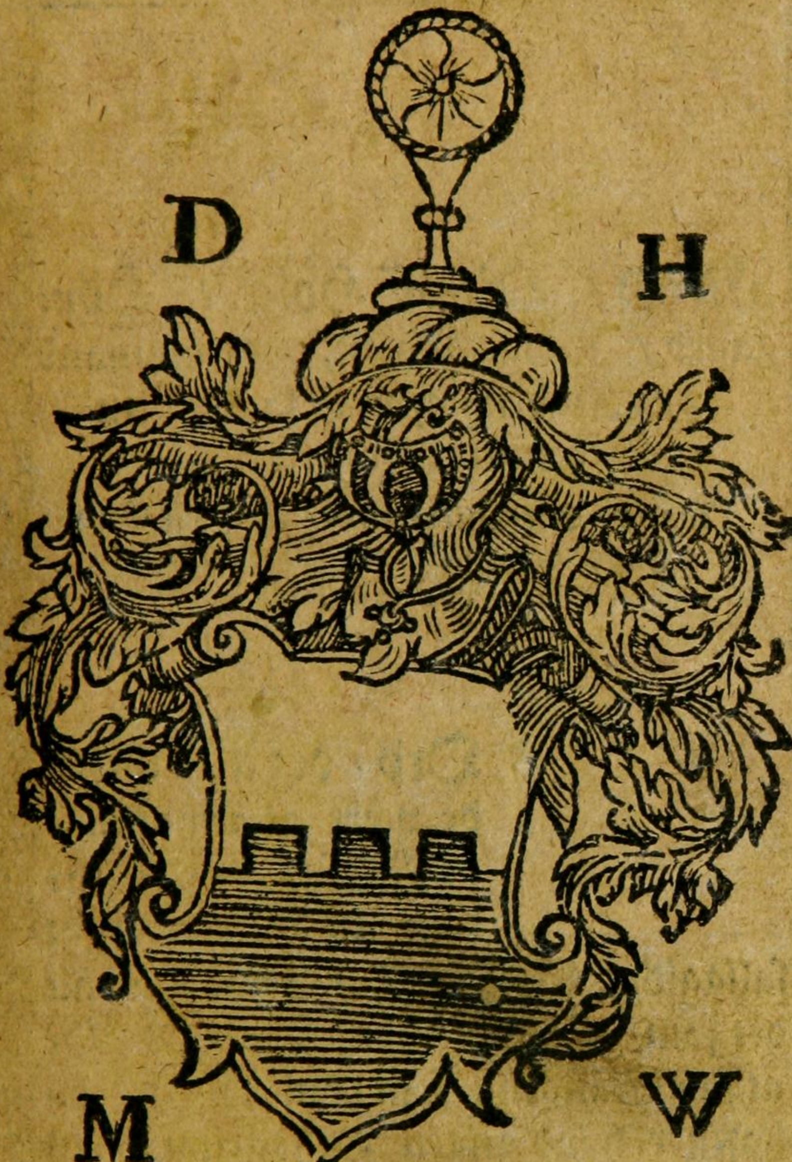
Oc dem som Latinen icke kunde
forstaa / til Tieniste vdset
paa Danske/ Aff
Niels Lauritzsøn. A. N.

Prentet i Kiøbenhaffn/ Aff
Matz Vingaard.
M. D. XCV.

D H

F W

Mette Focks daatter
Er denne Bogh Eyermand
Anno 1643 den 1 Januarij

Erlig Velbyrdig / Viis oc Gudfryctig Mand / Ditløff Holck til Høygaard / Kong. Maiest. Høffuitzmand paa Kiøbenhaffns Slaat / Min gunstige Fordrere.

Naade / Barmhiertighed / Fred aff Gud Fader oc den HErre JEsu Christo / vor Frelsere.

DET er it Sant Ord / oc i alle maade vært at annamis / at JEsus CHRistus kom til Verden / at saliggiøre Syndere / 1. Tim. 1. oc alt det som vaar fortabt / Matt. 18. Oc at saa Sandelig som Gud leffuer / da haffuer hand ingen Behagelighed til den Vgudeligis Død / men at den Vgudelige omuender sig fra sit Væsen

oc leffuer: Ezech. 33. Oc at hand vil at icke nogen skal fortabis / men at alle skulle vende sig til bedring 2. Pet. 3. oc at alle Menniske skulle bliffue Salige/ oc komme til Sandheds bekiendelse. Thi der er en Gud/ oc en Meglere imellem Gud oc Menniskene / som er det Menniske CHristus JEsus/som gaff sig selff til it igenløsnings værd for alle/ 1. Tim. 2. Oc der er ingen Personers anseelse faar Gud. Rom. 2. Her er oc intet forskel imellem Jøder oc Greker: Rom. 10. De ere alle vnder Synden/ lige som skreffuit staar / der er ingen som er Retfærdig / ja icke en: Rom. 3. oc de haffue allesammen en HErre/som er rig offuer alle dem/ som paakalde hannem/ Rom. 10. Thi huo som kalder paa HErrens Naffn / hand skal bliffue Salig: Ioel. 2. Oc Scrifften siger / huo som troer paa hannem hand skal icke bliffue Beskemmet. Esa. 28. Psalm. 31.

Men at den største part i Verden/ met Phariseerne oc de Scrifftklaage/ foracte Guds Raad oc Faderlige vilie imod sig selff / Luc. 7. Oc Vandre i Synden effter denne Verdens løb/ oc effter den Første som regnerer i Luff-ten/ som er effter Aanden / der i denne tid haffuer sin Gierning vdi Vantro-ens Børn : Ephes. 2. Oc forhærde de-ris Hierte/ som det skede i Meriba/ oc i fortørnelsen / paa fristelsens Dag vdi Ørcken : Psal. 95. Hebr. 3. Støde Guds ord fra sig/ oc acte dem selff icke værdig/ til det euige Liff : Actor. 13. Oc icke tro at JEsus er Christus/ den leffuende Guds Søn/ som haffuer det euige Liffs ord/ Ioh. 6. oc er vdsent aff Gud/ icke at hand skulde fordømme Ver-den/ men at Verden skulle bliffue sa-lig ved hannem/ Ioh. 3. oc at hand skulle frelse sit Folck fra deris synder. Matth. 1. Kortelige sagt/ at nogle icke tro paa Guds Ord oc bliffue der offuer for-

dømde / Huad ligger der mact paa?
Skulde deris Vantro giøre GVds
Tro til intet / Rom. 3. som siger:
Meent du at ieg haffuer behagelighed /
i den Wgudeligis død / oc icke meget
mere / at hand skal omuende sig fra sit
væsen oc leffue? Ezech. 18. Item den-
ne er min elskelige Søn / i huilcken ieg
haffuer behagelighed: Hannem skulle
i høre. Matth. 17. Bedrer eder / oc tro-
er Euangelium. Marc. 1. Huo som
troer paa Sønnen / hand haffuer det e-
uige Liff? Ioh. 3. Det være langt fra
det bliffue meget mere saa / at Gud er
sandru / oc alle Menniske falske. Rom. 3.
Guds faste Grunduold er stadig oc
haffuer denne Beseylning: HErren
kiender sine: Oc huo som Næffner
Christi Naffn / hand skal Traade fra
Wretfærdighed. 2. Tim. 2. Herrens
Ord er sant / oc huad hand tilsiger / det
holder hand visselige. HErrens Raad
bliffuer Euindelig / oc hans Hiertis

Tancker stedse oc altid: Psal. 33. som er at hand haffuer besluttet alle vnder Synd/paa det hand ville forbarme sig offuer alle/Rom.11. At huo som troer oc bliffuer døbt/hand skal bliffue salig/ oc huo som icke troer/ hand skal fordømmis. Marc.16. Thi Guds gaffuer oc Kald kunde icke angre hannem. Rom. 11.

Dette er den rette Euangelij Lærdom / som er Guds Krafft / der gør dem alle salige / der tro paa / Jøderne besynderlig/ oc Grecker (det er Hedninge) ocsaa / Rom.1. Aff huilcken wi see / at Gud vil icke nogen Synderis Død / men at alle Mennijske skulle bliffue salige / dog icke vden de Middel oc Vilkaar som hand selff her til forordnet oc beskicket haffuer. Huilcke ere Fire/ som ere Først Megleren Guds Søn/ huilcken hand haffuer sent til en forligelse/ eller it Sone Offer for vore Synder / 1.Ioh.4. Ja icke alleniste

for vore / men ocsaa for den gantske Verdens. 1. Ioh. 2.

Dernæst Troen / at de tro paa den som Gud vdsende / Ioh. 6. at de skulle bliffue salige ved vor HERris JEsu CHristi Naade / oc ved hans Naffn haffue Syndernis forladelse / Actor 15 oc 16. oc Liffuit formedelst Troen / Ioh. 20. som kommer aff Ordsens hørelse / Rom. 10. oc optendis i dem formedelst den Hellig Aands Krafft / som findis Ordet Lydige oc bede met Christi Apostle: HErre forøg oss Troen. Luc. 17.

Oc for det Tredie en Ny Lydighed / eller Nyt Leffnit / Thi de som ved Troen ere igienfødde / oc bede Faderen i Himmelen / begaffuis met den hellig Aand / Luc. 11. huilcken giffuer dem it Nyt Hierte / oc en Ny Aand / Ezech. 36. saa at de bliffue it nyt Creatur / oc huad de leffue i Kiødet / det leffue de i Guds Søns Tro / Galat.

6. oc 2. oc Kaarsfeste deris Kiød met lyst oc begering/ men vandre i Aanden/ Gal. 5. oc i Guds Bud/ oc holde hans Ræt/ oc giøre der effter. Ezech. 36.

Det Fierde Middel oc Vilkaar til Salighed/er **bestandighed i Troen**/ oc Guds Fryct indtil enden. Thi wi ere bleffne deelactige i Christo/ der som wi ellers fast beholde den begynte tillid indtil enden/ Hebre. 3. oc bliffue i Troen grundfeste oc stadige/ oc Wrørlige fra Euangelij Haab/ som wi haffue hørt. Coloss. 1.

Huilcke nu disse Middel foracter/ eller icke haffuer oc bruger / deris Fortabelse er aff dem selff/ Hose. 13. fordi de anammede icke Kierlighed til Sandhed/at de maatte bliffue salige/ oc de icke kiende Gud/oc icke haffue værit vor HERris JEsu Christi Euangelio lydige huilcke der skulle lide Pine/ den euige Forderffuelse/ fra HERRENS Ansict. 2. Thesal. 2. oc 1.

Men efftersi der findis nogle/ som imod denne forskreffne Lærdom / forkorte Guds Naadis Offuerflødighed/ oc fornecte / at hun icke tilbiudis oc recker til alle Menniske/ som hende begere/oc tage Aarsag til denne deris Mening aff Pauli Epistel til de Rommere/synderlige/aff det 9. 10. oc 11. Capitel/da er det fornøden/at huer Christen legger vind paa at forstaa dem rettelig/ at hand kand opbygge sin Salighed paa en viss Grund oc Fundament. Huorfaare Hederlig oc Høylærd Mand / D. Niels Hemmingsøn / icke allene vdi andre sine Scriffter/haffuer beflittet sig/ at vdlegge disse Capitel met deris rette Forklaring oc Glose: Men end ocsaa nu paa ny haffuer denne Lærdom kortelig repeteret oc igentaget/der met at beuise/at Guds salige Naade/er obenbaret for alle Menniske/ Tit. 2. oc tilbiudis alle/oc at alle kunde bliffue deelactige i hende / som ville be-

uise Euangelio sin tilbørlige Lydighed.

Men effterdi der haffuer værit mange gaat Folck baade iblant Adelen/ oc andre/ som icke kunde forstaa Latine/ der haffuer ynsket oc begeret/ at denne D. Nielsis lille tractat maatte vdsettis paa vort Danske maal/ da haffuer ieg villet dem her vdi Gratificere oc Tiene. Synderlige for den sag skyld/ at ieg haffuer seet/ at det som i denne Tractat er skreffuit/ er gantske Tienligt til at forstaa D. Nielsis Bog De Vniversali Gratia, huilcken ieg tilforn aff Latinen haffuer vdset/ icke aff egit raad oc tilskyndelse/ men effter Eders/ fromme oc Velbyrdige Ditløff Holck/ flittige oc idelige begering oc anholdelse/ huilcken ieg vaar baade Lydighed (som min Øffrighed) oc Tacknemmelighed/ for mange Velgierninger plictig. Saa haffuer ieg fordi/ baade da/ oc nu mere anseet Guds ære/ oc (som Paulus befaler 1. Cor. 14.) trac-

tet der effter/ at ieg kunde forbedre Me-
nigheden / oc dem som haffue Lyst til
at forfremme sig i deris saligheds sag /
oc Forstand/ end ieg haffuer anseet de-
ris Dom/ som mene/at mand icke skul-
le lade saadanne dybe oc høye Mate-
rie komme iblant den menige Mand.
Thi Scrifften siger at wi icke altid
skulle bliffue Børn i forstand/men væ-
re Børn i ondskaff / oc være Fuldkom-
ne i Forstand: 1. Cor. 14. Oc der-
faare icke altid fødis met Melck / som
vnge Børn i Christo/1. Cor. 3. det er
met de enfaaldige Ord oc Stycke/ som
mand i begyndelsen bør at vide til Sa-
lighed/ som Catechismus kand være/
huilcket Apostelen kalder de første Ele-
menter oc Bogstaffue aff det Gud-
dommelige ord: Men ocsaa som fuld-
komne oc Aandelige spisis met sterck
Mad/det er det som høyre oc dybere er
i Guds Ord/ Hebr. 5. paa det wi dag
effter dag kunde voxe i Guds Bekien-

delse/ i allehaande Aandelig Vijsdom oc Forstand/Coloss. 1. indtil wi komme allesammen til en Tro/oc Guds Søns Kundskab / oc bliffue en fuldkommen Mand / som skal være i CHristi Fuldkomne Alders Maade/paa det wi skulle icke mere være børn/(Ephes. 4.)men aff seduanlighed haffue forsøgte sind/ til at giøre forskel imellem ont oc gaat. Hebr. 5. Huorfaare at den som icke haffuer lyst oc vilie til at forbedre sig daglige i Christi Schole/ hand forarger sig / oc det vil gaa som CHristus siger: Huer som haffuer / hannem skal giffuis / oc hand skal haffue nock: Men huo som intet haffuer/ hannem skal fra tagis det hand haffuer. Matth. 25. Oc mand maa suare saadanne Folck / som icke Attraa at Forfremme dem i Guds Rigis Hemmelighed/ saa meget Mueligt kand være/ det Paulus skriffuer 1. Cor.14. Er nogen Vanuittig/ hand bliffue Vanuittig etc.

Dette mit gantske Ringe Arbeyde/ som ieg giort haffuer for saadanne Sager skyld / som nu Næffnde ere / sender ieg Tienistacteligen til E. V. Fromme Ditløff Holck/ efftedi i begerede at haffue dette hos Eders Anden Bog / om GVDS Naade som alle tilbiudis / at der som dette behager E. V. i da kunde i lige maade lade dette ved Prenten komme til Liusit. Jeg Haabis met Guds Hielp/ at der bliffuer end nogle som faar Gaffn der aff / oc at det ingen kand Skade/ om hand ellers haffuer Guds Ord / oc sin Salighed kier / oc søger i Scrifften det Euige Liff / Ioh. 5. oc tager sin Fornufft til fange / vnder CHRJSTJ Lydelse. 2. Cor. 10.

Her met vil ieg nu befale E. V. vdi GVDS Faderlige Beskytning / Bedendis at hand vil være Eder Miskundelig / oc Velsigne Eder / oc lade sit Ansict skinne offuer Eder /

at i maa kiende hans Veye paa Jorden / (Psal. 67.) oc E. V. gantske Aand met Siæl oc Legeme maa beuaris Wstraffelige til vor HErris JEsu Christi tilkommelse / (1. Thess. 5.) Amen. Giffuit i Kiøbenhaffn den 9. dag Maij / Anno 1595.

E. W. F.
Tienistuillige
Niels Lauritzsøn.

Den

Den Lærdom
om Guds Naade som al-
le tilbiudis/ aff det 9. 10. oc 11.
Capittel til de Romere/ kaartelig
paa ny forklaret

Den Christne Læsere Naa-
de oc Salighed.

(*)

JEG beder dig/ kiere Læsere/ at du vilt anamme denne kaarte Extract oc Sum/ paa den Lærdom/ om GVds Naade/ som recker til alle

Menniske / met saa gaat it
Hierte / som ieg dig den
frembær oc tilbiuder. Jeg
kalder Guds Naade som
recker til alle / icke den som
alle Menniske bekomme oc
faa / men den som alle til-
biudis / oc i huilcken alle de
kunde bliffue deelactige /
som ville være Euangelio
lydige. Her er / som Pau-
lus vidner / intet forskel /
huad heller du seer til syn-
den / eller Naaden / Thi li-
ge som de haffue alle syn-

det: Saa haffuer oc Gud besluttet alle vnder Synden / paa det hand vil forbarme sig offuer alle. I ere alle / siger Paulus / Guds Børn / formedelst Troen til CHristum JEsum / thi at saa mange som ere døbte aff eder / de haffue iført CHristum. Her er ingen Jøde eller Greker / her er ingen Træl eller Frij / her er ingen Mand eller quinde. Thi at i ere allesammen en i CHristo JEsu.

Ere i da Christi / saa ere i jo Abrahams sæd / oc Arffuinge effter Forjættelsen. Bliff ved dette stadelig du Gudfryctige Læsere / oc lad dig icke her fra forføris / met nogens Sophisteri oc Kroglow / ehuor Vijs oc naffnkundig hand er. Leeff oc lijd vel / i Christo som er vort Liff / paa det du maa leffue Euindelige Amen.

Niels Hemmingsøn.

Fortale

SAnct Paulus der hand til Romerne i det 9. 10. oc 11. Capitler / forklarer Christi befalning/ som staar vdi Marci sidste Capitel / da lucker hand icke Guds Menighed oc Kircke / inden nogen Nations eller Landskabs kaarte oc sneffre Grentzer/ men strecker hende vd indtil Verdens ender: Huor aff det kommer at den Christne Kircke/ nu baade er/ oc kaldis Catholica almindelig oc gemein / Det er saadan at hun icke hør til nogen Enstig eller viss Slect/ Landskab eller

Folck/ men strecker sig til alle/ oc er vdspred offuer den gantske Jordens Kredz. Nu er dette CHristi Befalning: Gaar bort i den gantske Verden/ oc Predicker Euangelium for alle Creature: Huo som Tror/ oc bliffuer døbt/ Hand skal bliffue Salig/ men huo som icke Tror / Hand skal Fordømmis. Saa fødis fordi huer som tror/ aff huadsomhelst Landskab / vilkaar eller kiøn hand være kand/ it GVDS Barn / oc er effter Guds foruilde vduald / oc forordnet eller beskicket til det Euige

Liff. Men huo som icke troer/ hand er hans Barn/ hues gierninger hand giør / det er Dieffuelens / oc er effter Guds foruide vanartig oc forskut.

Vdaff denne Guds Søns befalning/skal mand tage en Regel/ om Gud Faders forsæt/som giør somme Salige / oc fordømmer somme / Som er denne:

GVds Forsæt / om dem som skulle bliffue Salige eller fordømte / det bliffuer fast / effter hans forjettelsis oc trusels Ord. Nu ville wi gaa hen til Paulum.

Aarsag huorfaare Paulus haffuer skreffuit dette 9. 10. oc 11. Cap. til Romerne.

DEn tid Paulus skreff sit Sendebreff til de Romere / da vaare der mange Jøder i Rom / iblant huilcke mange fortalede / oc lastede Pauli Lærdom i saa maade:

Dersom JEsus / huilcken Paulus predicker om / vaare Messias / huilcken Gud haffuer loffuit oc tilsagt Abrahams sæd / eller Israëliterne / Da bleffue hand vel annamet aff Israeliterne / huilcket icke skeer: Oc hand bleffue icke predicket for Hedningene / huilcket dog skeer:

Huor aff det er klart / at hand icke er Messias. Der Paulus nu aff Skrifften suarer til denne Gensigelse / da beskriffuer oc forklarer hand / at Abrahams Sæd / eller de sande Israeliter / ere Forjettelsens Børn / eller de som ere fødde effter Forjettelsen / det er / alle de som i Troen effterfølge Abrahams Fodspor / enten de ere fødde aff Jøder eller Hedninge paa Kiødsens vegne.

Summen oc Meningen paa disse Try Capiteler 9.10.11. vdi Pauli Epistel til de Romere / Er denne.

*

Ige som de allene / vdi de Hellige Fædris / det er A-

brahams oc Isaachs Huss oc
Affkom/ der haffde Forjettelsen/
regnedis oc holtis for de første-
fødde/ oc for deris Faders Arff-
uinge vdi det Jordiske gods / som
Isaach oc Jacob / saa at deris
Brødre Ismael oc Esau/ huilcke
icke haffde Forjettelsen / bleffue
vdelucte: Saa skriffuis eller reg-
nis oc de/ i den gantske Verden/
eller GVds Huss/ som haffue
Forjettelsen om vdkaarelsen / til
at bliffue Guds Børn / allene
for Guds arffuinge til det Him-
melske gode / som ere JESVS
CHristus / oc i hannem alle de
som tro / fordi alle de som tro
haffue Vdkaarelsens Forjettel-
se i CHristo JESV. Thi vdi
CHristo fødis de Guds Børn

formedelst Troen / oc effterdi de ere Børn / saa ere de ocsaa Arff-uinge / GVds Arffuinge / Men CHristi Metarffuinge. Rom. 8.

Pauli Orden oc Skick som hand holder i disse Capiteler.

✝✝✝

SAnct. Pauli Disputatz i det 9. 10. oc 11. Cap. til de Rommere / om den Christne Kircke / oc GVDS Forordning oc Vduellelse / indeholder Fire parter / Som ere først hans Exordium Indgang oc Fortale: Dernest Sagens forklaring / fortellelse / Beretning oc vdførelse. For det Tredie strider hand

imod sin Genpart. For det Fierde beslutter hand met it merckeligt Sprock / oc en herlig Sententz sin Tale. Men ieg vil her allene / handle noget / om Sagens forklaring / Fortellelse oc vdførelse / huilcken Forklarings oc beretnings stadfestelse oc beuisning / wi haffue vdi Apostelens egen Authoritet oc Myndighed. Thi da er Sagens enfoldige / Opregnelse oc Beretning nock / naar som hendis beuisning staar i hans Authoritet Myndighed oc Tro / som den fremsiger eller opregner.

S.

S. Pauli Disputatzis forklaring/ beretning oc vdførelse / indeholdis i dette Argument.

LIge som de der ere fødde aff Abrahams sæd/ paa kiødzens vegne / ere icke alle Børn/ saa meget den Succesſions rettighed anrører/ at de maatte træde i deris Faders Sted ind vdi den Jordiske Arffuedeel/ Men allene de / som haffue Guds Forjettelse her paa / som Isaach oc Jacob / met deris Affkom/ iblant huilcke mange vaare vantro/ oc bleffue fortabte : Saa ere icke heller alle de som ere Børn effter den Succesſions rettighed til at gaa i den Jordiske Arff/ Guds Børn/

oc Arffuinge til den Himmelske Arff / men de allene som haffue Forjettelsen / som ere alle de / der træde i Abrahams Fodspor / i Troen / det er de som Tro / aff huadsomhelst Forældre de ere fødde / enten Jøder eller Hedninge. Parterne eller de Stycke som findis i dette Argument / beuises oc forklaris / met Figurer oc merckeregn aff Skrifften.

Figuren er denne.

DE ere icke alle Jsraeliter (det er de haffue icke alle ret til at gaa i Arff effter deris Fader) som ere aff Jsrael (det er de som ere fødde effter

Kiødelig oc Naturlig vijs) Ey heller alle de som ere aff Abrahams Sæd (paa kiødzens vegne) ere fordi ocsaa Børn (det er/ de haffue icke ret til at gaa i Arff/ i deris Faders Gods) Men Sæden skal kaldis dig vdi Jsaach (som haffuer Forjettelsen) det er/ Jsaach skal regnis for din Søn oc Arffuing/ men icke Jsmael.

Denne Figuris oc Merckes tegns betydelse.

DEt er (Sandhed oc Betydelsen som suarer denne

Figur oc Merckelegn er denne)
de ere icke alle Guds børn
(effter hans vdkaarelse oc naade)
som ere Børn effter kiødet
(det er / de ere icke alle fødde
Guds Børn / om de end skiønt
ere fødde aff de allerhelligste For-
eldre/ effter den Kiødelige oc na-
turlige Fødzels skick oc maade):
Men Forjettelsens Børn
(det er / alle som haffue faaet
forjettelsen om Børnens vdkaa-
relse i Christo JEsu/ oc tror den)
bliffue regnede for Sæden
(det er de regnis for Guds børn/
ihuordanne Forældre de ere fød-
de aff effter Kiødet)

Men her skal mand flittelig

giffue act paa Tuende slags for-
jettelse / den ene er om den Jor-
diske Arffuedeel / som hør Abra-
hams Sæd til / huilcken GVD
haffde giffuit Forjettelsen / om
Chanaans Land: Den anden
er om den Himmelske Arff / som
hør Guds Sæd eller Børn til /
det er alle dem som tro. Thi al-
le de som tro / ere Guds Sæd / eff-
terdi de formedelst Troen ere i
CHristo / huilcken Isaach beteg-
nede oc bemerckte.

Aff denne Figurens oc hen-
dis Betydelsis sammenlignelse /
besluttis oc opbyggis / dette effter-
følgendis trøyggelig Argument
oc beuisning.

Lige som de / i Abrahams

oc Isaachs Huss oc Slect / som haffde Forjettelsen / allene regnedis for de førstefødde/oc deris Faders oc den Jordiske Arffuedeels Arffuinge/ oc deris andre Brødre effter Kiødet der fra vdeluctis: Lige saa regnis oc de / i den gantske Verden / det er GVds Huss/ som haffue Forjetelsen om Børnens vdkaarelse / allene for Guds Børn/ oc deris Faders / oc den Himmelske Arffuis/ Arffuinge/oc vdeluckis alle de som icke haffue Forjettelsen.

Men nu haffue alle de som tro Forjettelsen / om Børnens vdkaarelse/effter S. Hansis Ord i det 1. Cap. Saa mange som hannem annamede / dem gaff

hand mact / at bliffue GVDS Børn / de som tro paa hans Naffn : Huilcke som icke ere fød, de aff Blod/oc ey heller aff Kiøds Villie / oc ey heller aff Mands villie/men aff Gud. Item Marci i det sidste : Gaar hen i den gantske Verden / oc predicker Euangelium for alle Creature/huo som troer oc bliffuer døbt / hand skal bliffue Salig : Men huo som icke troer / hand skal fordømmis. Item til Galaterne i det 3. Skrifften besluttede alting vnder Synd / at Forjettelsen skulle komme formedelst troen til Christum JESVM/oc giffuis dem som Tro.

Saa ere fordi alle de som

tro Guds Børn/ oc de ere vdual-
de/ oc Arffuinge til den Himmel-
ske Arff/ men alle Vantro ere der
fra forskudne.

Huorfaare baade Forjettel-
sen som tilbiudis alle/ oc Truselen
som recker til alle Menniske bliff-
uer stadig oc fast staaende effter
Guds Forsæt. Forjettelsen er
denne: **Huo som Troer/
Hand skal bliffue Salig/**
som den der er it GVDS
Barn oc VDuald. Men
Truselen er denne: **Huo som
icke troer hand skal fordøm-
mis.** Men huad Christne Men-
niskis Børn anlanger/ da bliff-

ue de / som rette Grene / deelacti-
ge i Olie træens Rod oc Fedme/
det er/ vdi den Pact som er giort
imellem Gud oc Abraham / oc
hans Sæd/ (huor om Daaben
bær Vidnisbyrd) oc det saa lenge
som de bliffue i Roden staaende
(formedelst Troen) oc de icke aff-
brydis eller affhuggis met deris
egen Vantro/ Rom. 11.

Her aff er det ocsaa obenba-
re/ huorfaare Vduellelsen icke re-
cker til alle/ eller alle Mennisker
icke ere vdualde / Endog Guds
Naade tilbiudis alle. Thi Naa-
den henger paa Guds Barm-
hiertighed allene / som icke vil no-
gen Synderis død / der sig om-
uender/ men at hand skal leffue.

Men vduellelsen henger paa dette Vilkaar / at mand skal haffue Troen / huilcken Tro hører icke huer mand til / fordi at mange sette dem fortrædelig op imod Euangelium oc den HelligAand. Hid hør dette HERRENS Klagemaal: Mange ere kallede/ men faa ere vdualde.

Men efftertdi S. Paulus giør Sex grader eller Orden paa Guds gierninger i denne Sag/ da vil ieg dem kaartelige her forklare/thi disse grader oc orden ere.

Guds {
- Foruide.
- Vduellelse.
- Forordning eller Forskickelse.
- Kald.
- Retfærdiggiørelse.
- Ærefuldgiørelse.

De Tre første Orden oc Gierninger høre til Guds Raad oc Forsæt: Men de Tre sidste de høre til hans Raads oc Forsættis fuldkomelse/ oc vdretning. Thi huilcke Gud haffuer aff Euighed tilforn vist/ vdualt/ oc forordnet/ dem kalder hand ocsaa i sin tid/ oc giør dem retfærdige oc herlige eller ærefulde.

1. GVds Foruide/ er en viss Kundskab hoss Gud/ ved huilcken hand aff Euighed Tilforn veed alt det som skee skal / i huordansomhelst Sager det kand komme aff. Saa haffuer fordi Gud met denne Foruide tilforn vist / baade dem som skulle tro / oc dem som skulle haardnackelige sette sig

imod det Hellige Euangelium. Dogalligeuel skeer der intet for den skyld/ at Gud haffuer det tilforn vist / men for den skyld/ at det skulle skee/ da haffuer oc Gud tilforn vist det. Judas haffuer icke forraadt CHristum/ fordi at Gud viste det tilforn/ oc Propheterne haffde spaaet det: Men fordi Judas skulle aff sin egen Ondskaff forraade sin HERRE/ da viste Gud det tilforn / oc Propheterne haffue spaaet der om.

II. Vduellelsen er Tuendeslags / den ene Jordisk / ved huilcken nogen vduellis til en vis *Dignitet*, Embed oc Bestilling paa Jorden / som Jsaach vduellis til Abrahams Arffuinge/ Ja-

cob til at faa den første føddis
Rettighed oc Herlighed / vdi J=
saachs Huss.

Den anden Vduellelse er
Himmelske som er deris der tro /
Vdkaarelse til at være GVds
Børn / den skeer effter hans For=
uide som der staar j. Pet. j. De
Vdualde effter Guds foruide el=
ler forsyn. Item til Romerne
jj. Cap. Gud haffuer icke forskut
sit Folck / huilcket hand tilforn
viste / eller haffuer forseet / det er /
at de skulle bliffue hans Folck for=
medelst Troen. Derfor sigis der
til Epheserne j. Cap. Hand vd=
ualde oss i hannem / det er CHri=
sto / før end Verdens Grunduol
bleff lagt.

Paa denne sted skal mand mercke oc vide/ at Vduellelsen/ oc Børnens vdkaarelse / beskriffue oc forklare den ene den anden ind=byrdis. Thi lige som Vduellel=sen/ er deris som tro Vdkaarel=se til Guds Børn/saa er oc Bør=nens vdkaarelse deris som tro vd=uellelse til at være Guds Børn.

Gensigelse her imod.

Vor Salighed henger aff Guds euige Vduellelse / Derfaare henger den icke aff Troen.

Suar.

DEtte *Argument* oc Beslut=ning duer intet. Thi mand

ſkal beſlutte / lige her tuert imod/
i ſaa maade : Vor Salighed
henger aff Guds euige Vduellel-
ſe/derfaare henger den aff Troen/
huilcket ieg her met beuiſer. Guds
euige Vduellelſe/ (thi hand haff-
uer vdualt oſſ / førend Verdens
Grunduoll bleff lagt) henger aff
Guds Foruide (thi de ſom hand
haffuer tilforn viiſt/ dem haffuer
hand vdualt). Lige ſom Gud
met ſin Foruide / haffuer viiſt al-
ting / ſaa haffuer hand oc viiſt
huilcke der ſkulle tro. Dem ſom
ſkulle tro paa CHriſtum/ er Sa-
lighedſens forjettelſe giffuen/ ſom
der ſtaar : Huo ſom troer / hand
ſkal bliffue ſalig. Item/ i ere bleff-
ne ſalige formedelſt Troen. Saa
henger fordi Menniſkens Sa-

lighed aff Troen/ effter Guds euige Vduellelse.

En Regel.

DEn rette Principal / oc endelig Hoffuit sag i nogen ting/hun vdkreffuer/ at de vnderbeskickede middel / skulle være tilstede/ som ere fornøden/ at mand kand komme til den rette Ende. Men de vnderbeskickede middel i vor Salighedes sag / som ere fornøden at wi kunde komme til Enden / det er/ vor Salighed / ere disse: MEGleren Christus: TRoen paa MEGleren / ved huilcken wi igenfødis : Oc en ny Lydighed/ eller nyt Leffnet/ i dem som ere Genfødde.

III. GVDS Forordning/ er ved huilcken hand forskicker de Vdualde/ eller GVds Børn/ til Kaars/ oc til Ære. Rom. 8. Oc der hoss det middel ved huilcket de kunde komme til Æren eller Herligheden/ som er den Predicken om Kaarssit (huilcken er Guds Vijshed/ 1. Cor. 2.)

Naar Skribenterne vdstrecke dette Ord *Prædestinatio* Forordning/ baade til dem som skulle bliffue Salige/ oc til dem som skulle Fordømmis / da skal den i saa maade forklaris oc beskriffuis: GVds Forordning effter hans Forutde/ er alle Menniskis forskickelse/deris som tro/ til Salighed/ men deris som icke tro/ til Fordømmelse. Denne Forkla-

ring oc Beskriffuelse kommer offuer it met Christi befalning oc Forjettelse Marci i det sidste / Gaar hen i den gantske Verden etc. oc besluttis aff Pauli Disputatz / oc kommer offuer ens met den gantske hellige Skrifft.

IIII. Guds kald det skeer i sin tid formedelst Euangelij Predicken. Huorfaare Paulus neffner dem Kallede / som komme naar de kaldis ved Euangelium / oc bekiende dem for Christne. Oc dette Guds kald kand icke angre hannem Rom 11. Thi Gud fortryder det icke. Saa vil fordt Gud alle deris Salighed / som hand kalder / der som de hende met Troen anname ville / iførde met de rette Bryllups klæder.

V. Retfærdiggiørelse / er it Menniskis Affløsning aff Synden/ som er kalled oc troer Euangelio / oc Christi Retfærdigheds tilregnelse/ saa at hand aff Naade anammis til det euige Liff.

VI. Ærefuldgiørelsen eller Herliggiørelsen/følger Retferdiggiørelsen. Thi de som hand giorde Retfærdige/dem haffuer hand oc giort Herlige / baade i dette Liff/ oc det tilkommende / oc der allermest / huor wi met Christo / naar wi ere befridde fra vore Fienders Lureri/ skulle Triumphere oc haffue Seieruindings glæde i all Euighed.

Men huorfaare (maat du sige) taler Paulus i disse Ordens

oc Guds gierningers opregnelse/ lige som om det der er fremfarit/ sigendis/ Hand haffuer Kaldit/ Retferdiggiort/ oc Herliggiort/ effterdi mange aff dem som endnu icke ere fødde/ skulle Kaldis/ Retferdiggiøris / oc Herliggiøris? Der til suarer ieg / at det skeer for tuende Sagers skyld / som er / fordi det er endelig vist at det skal saa gaa / oc for GVds Foruide skyld/ som Kalder. Thi for GVDS Foruide skyld siger CHristus Johannis Cap. 10. Oc ieg haffuer andre Faar / som icke ere aff denne Faarestij / dem skal ieg oc føre hid.

Paulus endog hand en Tid lang/ vaar en glubende Vlff / oc HERRENS Faaresties forstyr-

rere / saa vaar hand dog effter Guds Foruide it Faar. Fordi der hand bleff omuent / da bleff hand som it Faar som lydde sin Hyrdis Røst. Saa ere der endnu mange paa denne Dag/ som forstyrre Christi Faarestij/iblant huilcke dog nogle effter GVds Foruide/ere Faar/ som Christus i sin tid / formedelst Euangelij Røst skal hid føre.

Nu ville wi komme igen til Figurerne/eller mercketegnene/oc det som der met betydis. Paulus fremsetter tuende Figurer eller Mercketegn/ aff huilcke hand beslutter huordant Guds Forsæt er/ om Vduellelsen / oc Forskiudelsen.

Om den første Figur oc Merckeregn.

LIge som Abraham vdi sit Hus oc Slect / vaar Gud Faders Figur oc Billede / huorledis hand handler i den gantske Verden: Saa vaar hans Søn Isaach / en Figur til CHristum (oc i Christo til alle dem som tro) men Ismaël vaar vdeluct / (som vaar en Figur oc Foruidende til dem som icke tro).

Lige som Isaach er Abrahams Søn / effter Naturen / oc Vduellelsen. Effter Naturen / thi hand er fød aff Abrahams Sæd. Effter Vduellelsen / thi hand bleff antagen / oc gick for sin Broder Ismael vdi Arffuen

oc Forjettelsen / oc kom i sin Faders sted: Saa er det euige Ord / Guds Søn / effter Naturen / oc Vduellelsen. Effter Naturen / fordi hand haffuer it væsen oc en Guddom met Faderen: Men effter Vduellelsen / thi hand er fød en Søn vdi sin Mandom / som hand haffuer annamet / at hand allene skal haffue Rettighed til den Himmelske Arffuedeel/eller sin Faders Rige: Saa ere alle Mennisle Guds Børn effter skabelsen: Men huo som troer / hand fødis oc til GVds Barn/ effter Igenfødelsen.

Den anden Figur oc Foruidende/ som betyder det samme.

LIge som Faderen Isaach vdi sit Hus oc Slect / vaar Gud Faders Figur oc Billede/ huorledis hand handler oc skicker i den gantske Verden : Saa vaar Jacob hans Søn CHristi Figur (oc i CHristo alle deris som tro) Esau vdeluct/ som vaar en Figur eller merckiegn om dem som icke tro. Her aff beslutter Paulus i denne Mening/ om Guds forsæt/ der vdueller somme/ oc gaar somme forbi.

Lige som Guds forsæt bliffuer stadigt effter Forjettelsen/met huilcken Gud vdueller Isaach til Abrahams Søn / oc hans Arffuing / vdi det Jordiske Gods / oc vdeluctc Ismael fra Arffuedelen:

Saa bliffuer oc GVds Forsæt stadigt effter Forjettelsen / met huilcken Gud vdualde Christum til sin Søn oc Arffuing / i det Himmelske gode / om huilcken der skriffuis i den 2. Psalme: Jeg vil predicke om saadan en skick / at HERREN sagde til mig / Jeg fødde dig i Dag du est min Søn. Begier aff mig / saa vil Jeg giffue dig Hedningene til Arff / oc Verdens ende til Eyedom. Her hoss setter hand Trusel / Formaning oc Forjettelse. Truselen er imod Fienderne / **du skalt søndersla dem** / det er de genstridige Jøder / **met en Jernspir** / det er Vespasiani Suerd. Formaningen til dem som vilde lade

sig vnderuise oc lære er: Kysser Sønnen at hand bliffuer icke vred etc. Forjettelsen er denne: Salige ere de som tro paa hannem.

Men paa det at alting kand bliffue dis klarere/da vil jeg fremsette en Taffle vdi huilcken mand skal kunde see dette altsammen.

Tafflen.

1. Abraham	1. Gud	1. Gud.(genfød.
2. Isaach	2. Christus	2. Den som er i=
3. Forjettelsen	3. Forjettel=	3. Forjettelsen.
4. Arffuen	4. Riget (sen	4. Det euige liff.

Forklaring her paa.

LIge som Isaach allene / efter Forjettelsen vaar Abrahams Søn oc Arffuing i det

Jordiske gods oc Gode: Saa er JEsus CHristus Menniskens Søn allene effter Forjettelsen/ GVds Søn oc Arffuing i sin Faders Rige. Oc dette er det som HERREN met stor Alvorlighed vidner/ der hand vnderuiser Nicodemum/ huorledis mand kand bekomme det euige Liff/ sigendis: Johan. 3. Ingen far op til Himmelen/ vden den som kom ned aff Himmelen/ Meñiskens Søn (JEsus CHristus) som er i Himmelen. Saa haffuer fordi Menniskens Søn JEsus CHristus allene Rettighed til sin Faders Rige.

Huad skulle wi da sige om Menniskene som stunde effter Himmerigis Arffuedeel/ efterdi

denne Arffuedeel hør allene JE-
su CHRisto GVds Søn til?
Efftterdi det er vist baade aff Fi-
guren / oc HERrens aluorlige
Stadfestelse / at ingen far til
Himmelen vden allene Menni-
skens Søn (som oc er GVDS
Søn JEsus Christus) da er det
fornøden / at huo som begierer
Himmerigis Arffuedeel / skal for-
medelst igenfødelsen indpodis vdi
Menniskens Søn (det er JEsu
Christo) paa det hand kand bliff-
ue hans Lem / oc aldelis it met
hannem. For denne Sags skyld
kalder hand sig her Menniskens
Søn / som er / at wi der ere han-
nem tilføyede / eller met hannem
forenede / skulle bliffue GVds
børn / paa det at det skal bliffue oss

sted i hannem/ at opfare til Himmelen. Derfor siger HErren til Nicodemum Joh. 3. Vden saa er at nogen bliffuer fød aff Vand oc Aanden / da kand hand icke indgaa i Guds Rige. Huad som fødis aff Kiød / det er Kiød (det er/ huo som fødis aff Adam hand bliffuer Adam oc er fordømt aff den Fordømde) huad som fødis aff Aanden det er Aand (det er huo som er fød aff Gud/ hand er Guds Barn oc regeris aff Guds Aand).

Men huorledis it Menniske som er Vredens Barn fødis til Guds Barn/ det lære Johannes oc Paulus: At ieg intet skal tale om andre vidne. Johannes i sit 1. Cap. siger. Saa mange som

hannem anammede / dem gaff
hand værdighed eller Mact / at
bliffue Guds Børn / de som tro
paa hans Naffn: Huilcke som
icke ere fødde aff Blod / oc ey hel-
ler aff Kiøds villie / oc ey heller
aff Mands villie / men aff Gud.
Thi naar wi tro / da rensis wi aff
vore Synder met CHristi blod:
Wi retfærdig giøris met Christi
Retfærdighed / som bliffuer dem
tilregnet der troer: Wi igenfødis
formedelst CHristi Aand / oc fø-
dis til Guds Børn: Huilcken
CHRisti Aand opblesſ i deris
Hierte som tro / ny Rørelse / der
kommer offuer it met Guds low.
Om alt dette (huilckit følgis met
Troen) det er om vor renselse aff
Synden / Retfærdiggiørelse for-

medelst CHristi Retfærdighed/ der tilregnis oss som tro/ oc vor igenfødelse formedelst GVDS Aand/ er Daaben it Læretegn. Thi de som ere døbte i CHristo/ de iføre Christum met hans verdskyld eller Fortieniste/ der som de ellers tro/ thi vden Troen skaffer Daaben intet/ hoss dem som ere komne til skels Alder/ Lige som Omskærelsen vaar icke den Jøde nyttig/ som icke trode/ Rom. 2. Men Paulus siger Gal. 3. I ere alle GVDS Børn formedelst Troen til CHristum JEsum/ det er/ alle de som tro ere fødde/ oc kaldis GVds Børn/ fordi de ere i CHristo JEsu.

Fremdelis efftersdi GVDS Retfærdighed vdkreffuede/ at

Synden skulle enten pinis met
sin fortiente Straff / eller at der
skulle skee vederlag oc fyllist betal-
ning for hende/ huor met GVds
Retfærdighed kunde fornøyes:
Da vnderuiser HERREN Nico-
demum baade met en Figur eller
Merckeetegn oc met klare Ord om
denne Betalning eller Igenløs-
nings værd. Figuren er denne
Johan. 3. Lige som Moses op-
høyede en Hugorm i Orcken /
Saa skal Menniskens Søn op-
høyes / at alle som tro paa han-
nem icke skulle fortabis/men haff-
ue det euige Liff. Effter denne
Figur setter hand disse klare ord.
Saa elskte Gud Verden/at hand
gaff sin Enbaarne Søn / at alle
som tro paa hannem / icke skulle

fortabis / men haffue det euige
Liff/fordisaa de ere it met Christo
som er en Arffuing til det euige
Liff / eller sin Faders Rige.

J denne Mening henfører
Paulus Jsaachs Figur til dem
som tro Gal. 4. Men wi kiere
Brødre/ ere Forjettelsens Børn
effter Jsaach/det er (naar mand
vil forklare Lignelsen fuldkom-
melig:) Lige som Jsaach / vaar
Abrahams Søn / effter Forjet-
telsen (thi Jsaach vaar en Figur
baade til CHRJstum / oc hans
Lemmer / effterdi Hoffuedit oc
Lemmerne de ere en CHristus)
Saa ere alle de som tro GVds
Børn effter Forjettelsen/om huil-
cken Lignelse ieg haffuer tilforn
talit.

Gensigelse her imod.

ISaach er aff Gud vduald/ til at være Abrahams arff-uing / vden sin egen tro: Lige saa fick oc Jacob aff GVd den førsteføddis Rettighed eller Herlighed/ førend hand bleff født til denne Verden. Ere wi da ocsaa vduaalde til GVds Børns Rettighed/ vden vor egen Trois Vilkaar? Der til Suarer Jeg. Gud gaff Abraham Forjettelsen om Jsaach som skulle bliffue hans Arffuing. Denne Forjettelse annammede Abraham formedelst Troen. Thi hand trode Gud som loffuede oc sagde: Sæden skal kaldis dig vdi Jsaach. Rebecca/ Jacobs oc Esaus Moder fick for-

jettelsen / at Jacob skulde beholde førstfødelsens Rettighed. Denne forjettelse fattede Rebecca met Troen oc gaff Gud ære / at hand er sandru i sine Løffte. Men enddog Faderen Isaach / holt mere aff Esau / for hans Løben / oc behendighed skyld / i hans Jact / end hand giorde aff Jacob: Oc vilde at hand skulde haffue nydet den førsteføddis Herlighed: Saa skuffede dog Moderen Rebecca hendis blinde Hosbonde / met en hellig (at ieg det saa skal kalde) Listighed / oc skaffede det der met saa / at Faderen Isaach / gaff sin Søn Jacob den førsteføddis rettighed met Velsignelsen.

Derfaare skal mand her vide / huad skilsmisse / der er imel-

lem den synderlige forjettelse/ som giffuis nogen viss Person / oc den fellis om Salighed.

GVds synderlige Forjettelse om den Jordiske Dignitet oc Ypperlighed / forkorter intet den fellis Forjettelse (som tilbiudis alle) om Himmerigis Arffuedeel / iblant huilcke den første er vden Vilkaar / men den anden met Vilkaar.

J Abrahæ Hus haffde Jsmael oc Jsaach Forjetttelsen om Himmerigis Arffuedeel / fellis / huilcken vaar dem met Omskærelsen/ lige som GVds Jndsegel beseylet oc Stadfestet. Denne Forjettelse forkaarter denne synderlige Forjettelse intet som Jsaach fick/ om sin Faders Abra-

hams Jordiske Arffue/ Ismael der fra vdeluct.

I Isaachs Hus haffde Jacob oc Esau / fellis Forjettelsen om den Himmelske Arffue/som de formedelst Troen skulde bekomme/ huilcken vaar dem beseylet met Guds Indsegel/som vaar Omskærelsen. Denne fellis Forjettelse/forkorter den anden Forjettelse icke som Jacob fick / at hand skulde haffue den Første fødtis Rettighed.

Vdi Jesse Hus vaar siu Brødre/huilcke alle haffde fellis Forjettelsen om Himmerigis Arffuedeel / som Omskærelsen vidner. Denne fellis Forjettelse forkorter icke den synderlig Vduelelse / at Dauid den mindste iblant sine

Brødre / er vdualt til Konge. J lige maade vdi Guds Hus/ det er i den gantske Verden/ haffue alle som tro fellis Forjettelsen om det euige Liff. Denne fellis Forjettelse/ forkorter det intet/ at her ere atskillige Embeder oc Kald i Verden / met saa skel de ere icke imod de Ti Guds Bud.

Jeg vil intet Tale om det/ som er huer mand vitterligt / at det er icke fornøden / at det skal altsammen findis i Figuren/ eller det som er it Merckketegn/ som findis i *Antitypo*, eller det som der met betydis/ ellers vaare Figuren/ oc huad som der met betegnis / en Ting: Men nu ere de atskillige. Thi Figuren er lige som en Skygge/ men det som der met betydis/ er li-

ge som Legemet. Saa giør Paulus skilsmisse her imellom til Hebreerne 10. Cap. Loven (siger hand) haffuer skyggen/om det tilkommende gode ting/oc icke Billedet aff samme gode ting.

Saa skal mand fordi grandgiffuelig giøre skilsmisse / imellom den personlig Vduellelse/til nogen viss Bestilling paa Jorden/oc alle Menniskis almindelig oc fellis Kald til Himmerigis Arffuedeel/ Effterdi de haffue alle en Gud/ huilcken lige som hand er alle deris Skabere/ saa er hand oc deris Saliggiørere. Hin (det er vduellelse til noget Kald) henger allene aff hans vilie som kalder: Dette (kaldit til Salighed) henger baade aff hans vilie som kalder/oc aff

haus Tro som kaldis. Fordi huo som icke troer (Jeg taler om dem som ere komne til skels Alder) hand kommer icke til den Himmelske Arffue / som den der vden for Christi Legeme / ligger endnu vdi sin Synd.

David vaar vdvald til en Konge offuer Guds Folck: Ligesaa oc Saul. Petrus vaar vduald til en Apostel/som ocsaa Judas. Denne vduellelse tager icke ens Ende hos alle/Thi David oc Petrus de ere bleffne salige formedelst Troen / men Saul oc Judas ere forkaste for deris Genstridigheds skyld.

Saa skal mand fordi vide at lige som Isaach oc Jacob / de ere icke bleffne salige/ for den skyld / at

hand vaar Abrahams arffuing/
oc denne den Første fødde vdi I-
saachs Hus/ men fordi at de tro-
de: Saa er icke Ismael oc Esau
fordømde for den skyld/at de vaa-
re vdeluctte aff deris Forældris
Hus oc Arffue/ for en Politiske
oc Verdslig endelig sag skyld (Thi
Gud vilde vdsprede Abrahams
affkom i atskillige Slecter oc Vo-
ninger / at mand kunde vide aff
huad Stamme Christus omsier
skulle fødis) men de ere bleffne sa-
lige der som de trode. Thi Om-
skærelsen vaar dem alle tillige giff-
uet/ huilcken vaar Guds Indse-
gel/ huor met Gud befeylet alle
dem som trode Retfærdighed/saa
vel Ismael oc Esau/ som Isaach
oc Jacob/fordi Omskærelsen (saa

vel som Guds forjettelse) vdkreff-
uede Troen aff dem som bleff om-
skaaren. Saa er det fordi icke
andit mueligt / end HERREN
jo ville at de skulde omuendis oc
bliffue salige. Thi Guds gaffuer
oc Kald kunde icke angre hannem
Rom: 11. Saa beslutter Luthe-
rus derfor Christelige vdaff Esa-
us forligelse met hans Broder /
oc hans Kierlighed eller Begen-
gelse imod hans Fader / der hand
vaar død / at hand haffde omuend
sig / oc bleff salig: Lige som mand
aff Fructen dømmer om Træet.

Skyggen oc Sandhed / eller
Figuren / oc det som der met bety-
dis / komme vel offuer ens i Try
Stycke. Thi lige som Jsaach oc
Jacob ere vdualde / til visse Be-

ſtillinger paa Jorden/ deris helli-
ge Herkomſt/ oc huad deris Fader
vnderſtod ſig / oc deris egen For-
tieniſte aldelis wanſeet: Saa ere
oc de ſom tro / vden deris Foræl-
dris Hellighed / vden huad deris
Forældre vnderſtaa dem/ oc vden
deris egen Verdſkyld / vdualde til
Himmerigis Arffuedeel/men for-
medelſt Troens middel til Chri-
ſtum/ huilcken Tro roſer ſig aff en
andens/ oc icke aff ſit egit. Mand
ſkal beholde HERRENS ord
vden all Sophiſteri oc Kroglow/
der hand ſiger: Gaar hen i den
gantſke Verden oc Predicker E-
uangelium for alle Creatur / huo
ſom troer oc bliffuer døbt/ hand
ſkal bliffue ſalig/men huo ſom icke
troer/ hand ſkal fordømmis. Her

haffuer du en obenbare skilsmisse / som HErren haffuer selff giffuit oss imellem dem som ere vdualde oc forskudne / De som tro ere vdualde/men de som icke tro ere forskudne.

Fremdelis at Forjettelsen om Guds Børns vdkaarelse i Christo/ icke ere saa Enge spent / som somme mene/ men fast heller vden forskel strecker sig vd til alle Menniske/ aff huadsomhelst Nation oc Landskab / Vilkaar oc Kiøn de kunde være/det er klart oc obenbare. Thi saa siger Paulus til Galaterne i det 3. Her er ingen Jøde eller Grecke (her borttagis Nationers oc Landskabs skilsmisse) her er ingen Tienere eller Fri (her bortkastis personernis Ypperlig-

hed oc Ringhed) Her er ingen
Mand eller Quinde (her vdlu-
ckis forskel paa Kiøn) Thi at i ere
allesammen en i Christo JEsu.
Item Rom: 3. Her er intet for-
skel / de haffue alle syndet/ oc dem
fattis den roes som de skulle haff-
ue i GVD: Oc de bliffue Ret-
færdige aff hans Naade/vden for-
tieniste/ ved den Gienløsning som
er skeed formedelst Christum JE-
sum. Item Rom: 10. Her er in-
tet forskel iblant Jøder oc Grecker.
Thi de haffue allesammen en
HERRE/som er Rig offuer al-
le dem som paakalde hannem/ thi
huo som kalder paa HERrens
Naffn / hand skal bliffue salig / oc
det effter Guds forsæt oc hans
velbehagelighed / huilcke Tu/ som

er Guds forsæt / oc velbehagelig-
hed / icke andensteds skulle søgis
end i Guds Ord. Guds forsæt
som er Vomskifftelig staar vd-
tryckelig 1. Mose. 3. Quindens
Sæd skal sønderknuse Hugor-
mens Hoffuit. Dette at være
Guds forsæt sagde wi tilforn at
besluttis aff Christi befalning /
Marc. 16. Saa ere fordi alle /
som denne Forjettelse met Troen
anamme / Vdualde / oc effter vd-
kaarelsen Guds Børn / effter
Guds forsæt.

Om Guds Velbehagelighed
vidner Faderen selff / Matth: 3.
Dette er min elskelige Søn / i huil-
cken mig er velbehageligt. Oc En-
glene siunge: Menniskten en Vel-
behagelighed / det er / Menniskene

behagis Gud Fader i Christo. Derfaare skal Guds Velbehagelighed / icke søgis andensted end i Christo / vdi huilcken alle de som tro/ teckis Gud som velbehagelige i hans Elskelige. Icke heller haffuer dette Ord *Prædestinatio* Forordning / andet paa sig / som wi tilforn klarlige beuiste.

Derfor/ huilcke som vrie somme aff S. Pauli ord/ til at stadfeste deris mening/at Guds Naade icke recker til alle/ lige som Gud icke vilde alle Menniskis Salighed / de giøre den HelligAand twskel/ som Taler formedelst Paulum/ oc de henuende de Figurer oc merckeregn/ som Paulus bruger/ icke rettelig til at beuise deris *Particularitet*/ at Guds naade icke til-

biudis alle. Fordi at de icke / som det sig vedbør / giøre forskel imellem den Figurlig / Jordiske oc Timelig Vduellelse / som hør Jacobs affkom til: Oc den Sande / Himmelske oc Euige Vduellelse / som hør Guds Børn til / det er alle som tro.

Her haffuer du kiere Broder den rette Mening om deris som tro / vduellelse oc vdkaarelse til Guds Børn / skinbarlig oc merckelig vdtryckt / huilcken / som ieg forhaabis / du met mig skalt vedtage / huilcken ocsaa føder herlige Fruct i deris Hierter som tro / som ere en viss forhaabning eller forventelse / om den Salighed som Gud haffuer loffuit / Tacksigelse / en Kysk Guds fryct / Paakaldelse /

Kierlighed til sin Næste/ Taalmodighed vnder Kaarsſit/ oc andre Aandsens Fructer.

Huo som stadelig bliffuer ved denne Lærdom/ hand forlader sig paa sin Saligheds visse Ancker/ huor aff det kommer/ at hand icke lader sig forførjs eller forfærdis met nogen aff de Stoiskis drømme/ huilcke der kuldkaste somme met Tuil oc Mistrøst/ oc snære somme i Vildfarelse oc Tuilactighed/ oc giøre mange Kiødelige Secker oc Trygge/ oc trenge icke faa til Fortuiffuelse/ saa at de slæt aff-falde fra Christo/ huilcken Christus der er giffuen alle lige ens/ dog met dette Vilkaar/ der som de met Troen anam̃e Christi tilbudne Naade/ oc/ som det Guds børn

vel anstaar/ beholde Troen/ oc en god Samuittighed indtil enden.

Men effterdi vor Salighed den henger paa Troen / da vil ieg legge her til tuende stycke om Troen. Først vil ieg lære huad skilsmisse der er imellem it Naturligt Menniskis oc it Aandeligt Menniskis Tro/ eller (huilcket er det samme) imellem en Philosophiske eller Verdslig/ oc en Christelig Tro. For det Andet vil ieg forklare maaden/ huorledis wi skulle bekomme it Aandelig Menniskis eller en Christelig Tro.

1. Skilsmissen er denne/ it Naturligt Menniske/ forstaar sig intet/ paa det som Guds Aand tilhør/ det er/ det forstaar sig intet/ paa den Aandelige lærdom. Hui

saa? Fordi it naturligt Menniskis Tro/som oc kaldis en Philosophiske eller Verdslig Tro/hun holder sig inden Fornufftens grentze/hun gaar icke videre / end som det Menniskelig naturis brug strecker sig. Hun træder icke offuer den Termin oc Maal som Forfarenhed giffuer. Men det Aandelige Menniskis Tro / som kaldis en Christen Tro / hun offuergaar Fornufftens Grentze / den Menniskelig Naturis brug / oc forfarenheds Termin oc Maal. Derfaare lige som it naturligt Menniske / eller Philosophus oc Verdslig Lærd/ hand troer saa vijt som den naturlige mactis oc krafftis Gierning strecker sig/ huor aff det kommer/at hand ocsaa allene leff-

uer effter det forkrenckede oc syndefulde Kiødis Siæl oc Natur. Saa troer it Aandeligt Menniske eller en Christen / effter Guds Krafftis oc Mattis Gierning / som der staar Rom: 4. Abraham trode paa Haabet / der som intet vaar at haabis til etc. Item Ephes: 1. At i kunde kiende huilcken der er hans Krafftis offueruettis storhed mod oss / wi som tro effter hans mectige styrckis Gierning etc. huor aff det kommer at hand leffuer effter det fornyede sinds Aand.

11. Men huorledis wi skulle bekomme denne Tro / ved huilcken wi fødis Guds Børn / ville wi nu besee. Vor HERRE selff Joh: 17. oc Paulus Rom: 10. vise oss

hen til Ordet/ aff huis hørelse Troen vdfangis / met huilcken mand troer Euangelij ord icke vden den hellig Aands Naade/ som er krafftig i ordet. Dernæst naar it Menniske haffuer bekommet denne Tro/ da opueckis hand til Guds Paakaldelse / vdi huilcken paakaldelse Troen/ som er en viss Tillid/ skabis i Hiertet. Thi Faderen giffuer/ effter Guds Søns Forjettelse / den hellig Aand dem som bede hannem. Denne hellig Aand Skaber it nyt Hierte i Mennisket/ i det hand opuecker Troen i hannem / oc igienføder hannem / oc met denne Tro bliffuer it Menniske Retfærdig giort/ oc er Gud behagelig i hans Elskelige. Exempel paa denne orden

haffue wi i den Synderinde Luc: 7. i David/ i Manasse/ i Tolderen/ i Røffueren / at ieg dissimellem skal Tie alle Helgens forfaring oc forsøgelse. Denne Retfærdiggiørendis Tro kaldis baade Guds Gaffue/ oc Guds Gierning. Guds Gaffue kaldis hun/ fordi hun giffuis dem som beder der om/ men Guds Gierning/ fordi hun teckis Gud som Mennliskens ypperste Gierning / huor met Mennisket er Gud behageligt. De Capernaiter Joh: 6. spørge HErren met disse Ord: Huad skulle wi giøre at wi kunde arbeyde Guds Gierning? (det er de Gierninger som ere Gud behagelige) Huilcke HErren suarer oc siger/ det er Guds gierning

at i tro paa den som hand vdsen-
de. Saa kaldis fordi troen Guds
Gierning/ thi hun paa det høye-
ste teckis Gud / for huis skyld den
anden Lydighed/ ocsaa er hañem
behagelig/ oc foruden huilcken in-
tet behagis hannem.

Her imellem skal mand vide
huad skilsmisse der er paa Guds
gierning/ thi Guds gierning kal-
dis i trende maade. Først kaldis
det Guds gierning som Hand
selff giør / naar hand Regerer oc
Beuarer alting effter sin forsiun.
Dernest kaldis det Guds Gier-
ning som hannem behagis oc tec-
kis/ som Troen/Haabet/Kierlig-
hed oc huad som der aff kommer.
For det Tredie kaldis det Guds
gierning som hand icke selff giør/

men tillader/ at hand kand bruge
det / til at obenbare sin Herlighed
oc Ære/som Pharaonis Forher-
delse kaldis Guds gierning/ huil-
cken Forherdelse dog haffde sin e-
gen sag vdi Pharao / som vaar
hans Tyranni oc Grumhed i-
mod de fremmede Folck. Lige som
Pharao/endog det vaar hannem
efsterlat at Tyrannizere imod Js-
raels Folck / oc det for den sags
skyld/at de skulle prøffuis/ dog al-
ligeuel icke kunde met sin Mact
forhindre Guds Forjettelse / som
hand haffde giort Jsraels Børn/
om Chanaans Land at besidde:
Lige saa Satan/ endog det er
hannem efsterlat i Verden/at ty-
rannizere imod Guds Kircke oc
Menighed/ oc det for den sag/ at

hun skal Prøffuis: Saa kand hand dog alligeuel icke/ met sin mact forhindre Forjettelsen/ som er giffuen Guds Børn om Himmerige at besidde. Oc i saa maade bruger Gud Dieffuelens oc Pharaonis ondskaff til sin Ære. Thi ligeruis som wi tit oc offte vanbruge Guds gierninger ilde/ til vor egen skade: Saa bruger HErren altid/ vore/ oc Dieffuelens onde Gierninger/ vel/ til sin ære/effter sin alleruisiste forsiun.

Men efterdi Troen/ som mand kand see aff det som sagt er/ icke allene staar i Menniskelig Mact/ men er en Guds gaffue/ saa skal Mand vide denne Regel. Huadsomhelst HERren befaler oss at wi skulle giøre/ det samme

befaler HERREN at wi skulle
bede om / giffuendis tilkiende at
her icke allene vdkreffuis Menni-
skens fliid oc Guds hielp tilhobe/
men at Gud ocsaa er redebon til
at giøre det som wi bede / effter
hans vilie. 1. Joh. 5. Dersom
wi bede om noget effter hans vi-
lie da hører hand oss. Det er det
som HErren selff met en stor Eed
siger/ Joh. 16. Huadsomhelst i
bede Faderen om i mit Naffn det
skal hand giffue eder. Saa skal
fordi ingen tuile at hand jo kand
tro/om hand ellers begerer Tro-
en aff Gud/ som vil alle Menni-
skers Salighed effter sin allersta-
digste Forjettelse / Ezechiel. 33.
Saa sant som jeg leffuer/ siger
HERREN / da vil jeg ingen

Synderis Død/ men at den V-
gudelige skal omuende sig fra sin
Vey oc leffue. Denne Euige
Gud met sin euige Søn skee Loff/
Prijs/ Ære oc Herredømme i
all Euighed/ AMEN.

Om de Christnis Trøst.

DE Christnis Trøst er/ naar mand finder i sin Samuittighed Fred/ oc Fryd oc Glæde/ som er opuact formedelst den HelligAand aff Troen/ der om/ at mand er Vdkaaren til Guds Barn i Christo/ oc aff Haabet/at mand skal ærefuldgiøris formedelst hannem i Himme-

len/ met it Gudeligt forsæt Christelig at leffue oc dø.

S. Pauli sprock til de Epheser j. Cap. om Vduelselsen/ kaartelig vdlagt.

GVD Vdualde oss i Christo/ før end Verdens Grunduol bleff lagt/ at wi skulle være Hellige oc Wstraffelige for hannem i Kierlighed.

Forklaring paa dette.

GVd Fader (som tilforn viste før end Verden bleff skabt/ huordan huert Menniske skulle

bliffue / oc om hand skulde tro el-
ler icke) **Vdualde** (effter sin for-
uide) **Oss** (som tro til børn oc arff
uinge) **i Christo** (det er fordi
wi i Christo ere Guds Børn for-
medelst Troen/ ere wi Børn/saa
ere wi oc Arffuinge/ det er Guds
Arffuinge oc CHristi Metarff-
uinge)

Denne vdleggelse er S. Po-
uels til Galaterne 3. Cap. I ere
alle Guds Børn formedelst Tro-
en/ i Christo JEsu. Men at de
som tro ere i CHristo/ beuiser
Paulus met Daabens Sacra-
mente. Thi (siger hand) at saa
mange som ere døbte aff eder/ i
haffue iført Christum (derfaare
ere i vdi Christo) Her er ingen

Jøde eller Grecke / her er ingen Tienere eller Fri / Her er ingen Mand eller Quinde. Thi at i (som tro) ere allesammen en i Christo JEsu. Ere i da Christi / saa ere i jo Abrahams Sæd / oc Arffuinge effter Forjettelsen.

Nu følger den Endelig sag huorfaare Gud haffuer vduald oss: **At wi skulle være Hellige oc Wstraffelige** / det er at wi skulle leffue it Nyt Leffnit / oc Rense oss aff alle Kiødsens oc Aandens Besmittelse / 2. Cor: 7.

*

FINIS.

En kaart vdleggelse offuer HERRENS Bøn.

VOr Fader/ (wi ere formedelst Troen fødde dine Børn vdi din Elskelige Søn JEsu Christo.

Du som est i Himmelen/ (huort hen du kalder oss til at være dine arffuinge/ oc Jesu Christi din elskelige Søns metarffuinge.

Helligt vorde dit Naffn/ (det er/ lad dit Naffn formedelst din sande Kundskab/oc Aandens helliggiørelse/prisis oc æris. Thi for denne endelig sag skyld haffuer du Skabt alting / at de skulle kiende oc prise dig at være hellig.

Tilkomme dit Rige/ (saa at du regnerer vdi oss met Ordet/Aanden/Retfærdighed/Fred oc Glæde vdi den hellig Aand.

Vorde din vilie (baade om oss/oc aff oss. Om oss til Salighed/fordi din vilie er at alle Menniske skulle bliffue salige/ oc komme til Sandheds Kundskaff. Men aff oss/at wi kunde være dig lydige / oc giøre det som dig behageligt er/oc leffue i retsindig Retfærdighed oc Hellighed.

Saa paa Jorden/ Som hand er i Himmelen (at wi kunde være dig lydige paa Jorden/lige som dine allerkyskeste Engle lyde dig i Himmelen.

Giff oss i dag vort daglige Brød/ (fød baade vore Siæle met det euige Liffs Brød/ oc vore Legeme met Jordiske spise/ beuare Jordens dyrckelse/ beuare Euangelij Predicke Embede/ sent Ordsens trofaste Tienere/ giff verdslig Offrighed/ som er Retfærdig/ beskytte Kongen / oc de andre som ere beskickede til nogen Høy bestilling/ met deris Vndersaatte.

Oc forlad oss vor skyld/ (effterdi wi offte falde/ saa forlad oss/ O naadige Fader/ voris daglige fald/ eller synd/ tilgiff vor forseelse/ dempe onde Affecter oc Begeringer/ Giff den HelligAands Naade/ oc styrcke/ at synden icke skal regnere offuer oss/ men at hun

maa være oss vndergifsuen/ oc wi hende vndertrycke.

Som wi forlade vore Skyldener/ (effterdi O Fader/ du vilt at din gierning/ ved huilcken du forlader oss Synderne/ skal være en Regel huordant vort Hiertelaw skal være imod vor Næste/ saa giff oss vdaff Naade/ at wi kunde forlade vore Skyldener / saa meget som oss er mueligt / oc det tien til din Ære / oc til vor Næstis Kierlighed.

Oc leed oss icke vdi Fristelse/ (Tilsted icke at vort Kiød/ Verden oc Dieffuelen føre oss vdi Fristelse/saa at wi enten tuile om dit Ord / eller stole paa vor egen

Mact / eller afffalde fra dig som er vort Liff/ oc omsier/ fortuile oc dø den euige Død.

Men frels oss fra Ont/ (det er fra Dieffuelen den Friste= re/ som oss laacker til at afffalde fra vor Gud/ oc fra alt Ont som forhindrer det som hør til din Æ= re/ oc vor Salighed.

Thi Riget er dit/ (til huil= cket du kalder oss.

Macten er din/ (ved huil= cken du oss Beskermer/ oc fordriff= uer Fienderne.

Oc Herligheden er din. (vdi huilcken du skalt giøre oss Deelactige for din Søns vor HERRIS JEsu CHRisti

skyld. Huilcken met dig oc den HelligAand være Loff / Ære oc Herredømme vdi all Euighed.

Amen. (Twi bede O Fader / lad det skee / som twi aff din Søns / vor eniste Meglers befalning / bede dig om /

AMEN.

~~Jesus~~ Ihm.

Jesûs Naffn Velsignet

I En Staar Vor Salighed

Somme Vor Salighed Er I Jesûs

IHS

Jeg veed inted andet til Salighed, End Jesûs dend Korsfæste.

Der fore

Vdi all min angist

Er det min Trøst.

Att Christi Blod

haffuer mig forløst.

[illegible]

~~[illegible]~~

Item.

J Werdenn Er der Vel mygen
Sødere Kleder. End Frøchter
Baad och Höffske Seder. Jo lenger
Mand dem Slider och Drager,
desto mere det Baad er Menni,
them behagger,

Hvilchem Kommer och Tröster gaar,
Baad sette alting J macht, J
huo Else Frÿchter haud Syster
faar, hvorvan Naar Ald min
Agt;

Hvorom giffuer alting och hester
Sette dissunder. Huo det hiesser
haud aldrig vinderr. Jesu Christi
Klarde sthe min Tung och Hiertes
Grunde; dhet Kött och Jord
Bestaael. det Tung for det
Ahimmelig Spiell.

Mette ... datter

Hyr [illegible] geschreven hebbe
Dytt [illegible] her gods gnu
mij Jio[illegible] dan tho datt
ick muge hir ihn lesen datt
wtt mochte Gott gefallen tho
Lofs priss vnde Ehre vnde
mynes Negesten tho gude vnde
tho forbeteringe vnde mij sulues
tho nutte vnde Ewige salicheidt
Wolchte geschee Amen
Anno 1610

Forsalig synd de, de Gades wordt
wendt horen, vnde datt sulwige
flittig bewaren L. Lucas 11 ca
Vnj Wolten alle sam Gott
gelouett syn Lucas 49

Aget BB
Rest. 14/11-1986